

4. Моисеев В.Б. Элементы информационно-образовательной среды высшего учебного заведения. – Ульяновск: УлГТУ, 2002.

Аннотация

В статье рассказывается об основных принципах построения систем дистанционного обучения, анализируются современные тенденции их развития, формы организации обучения на расстоянии, некоторые методические и психологические аспекты создания материалов для дистанционного обучения.

Сова М.О.
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

**ХУДОЖНЯ ВЗАЄМОДІЯ: СУТНІСТЬ,
СТРУКТУРА, ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Процес входження освіти у нові соціокультурні відношення супроводжується вирішенням комплексних проблем, багатоаспектним вивченням складних об'єктів пізнання, що пов'язано з використанням сучасних досягнень у науковому і художньому знанні, збільшенням їх інформаційної ємності, узагальненості та системності. У зв'язку з цим зростає роль органічної взаємодії різних галузей знання і, відповідно, творчих зусиль спеціалістів широкого профілю, необхідних для розробки і впровадження комплексних проектів. Тому дедалі більшої актуальності набуває осмислення процесів прирощування знань та руху їх до єдності завдяки використанню такого могутнього внутрішнього резерву як взаємодія, котра покликана об'єднати загальні і спеціальні знання в єдину систему – людинознавство, конституційовану різноманітними відношеннями та взаємозв'язками, та їх взаємодія дозволяють виявити загальні основи єдності процесів пізнання, розкривають закономірні зв'язки об'єктів і явищ, уможливають їх багатовимірне осягнення предметів вивчення як соціокультурних феноменів.

Розкриття численних аспектів категорії взаємодії здійснюється дослідниками різних галузей знання – філософії (М.Депенчук, С.Кримський), естетики (Ю. Борєв, М. Каган), психології (Б. Ананьєв, Я.Пономарьов), педагогіки (І. Козловська, Т. Рейзенкінд, Г. Шевченко), мистецтвознавства (О. Боднар, Я.Зись), праці яких присвячені виявленню закономірних зв'язків, що відбуваються у навколишньому середовищі та внутрішньому світі людини, виробленню механізмів, які забезпечують встановлення взаємодії, компліментарності та системної впорядкованості об'єктів вивчення.

Проте узагальнення і конкретизація універсального феномена взаємодії у

контексті інтегративного пізнання мистецтва та цілісного відтворення художньої дійсності ще не стали предметом наукових пошуків, що і обумовлює актуальність порушеної проблеми. У її вирішенні передбачається досягнення мети даної праці – розробка теоретичних основ взаємодії у процесі художнього пізнання на засадах інтеграції, а також виконання таких завдань: виявлення сутності категорій "взаємодія" та "художньої взаємодія"; визначення їх структури і класифікаційних ознак; висвітлення особливостей взаємодії у педагогічному процесі інтегративного пізнання мистецтва.

У науковій літературі категорія *взаємодії* тлумачиться як дія об'єктів один на одного та їх взаємна зумовленість, універсальна форма зміни станів об'єктів або їх взаємоперехід, виникнення нового об'єкту в результаті перетворення іншого. Взаємодія є видом безпосереднього та опосередкованого, зовнішнього та внутрішнього, постійного та тимчасового, істотного та неістотного, функціонального відношення чи зв'язку. Вона визначає існування і структурну організацію будь-якої матеріальної системи, її властивості, об'єднання з іншими об'єктами в систему вищого порядку.

Взаємодія є основою всезагального зв'язку і взаємозумовленості явищ та об'єктів, причиною руху і розвитку, її виявом виступають: причинні відношення, залежність системи від її попереднього стану, від впливу оточення. зв'язок між властивостями об'єкта, зворотний зв'язок у всіх саморегулюючих системах.

З гносеологічної точки зору взаємодія у цілісній системі знань є процесом взаємовпливу, взаємозв'язку і взаємовідношень між поняттям ідеями теоріями, концепціями, методами пізнання, універсальною формою їх розвитку і оновлення. Взаємодія супроводжується взаємним відображенням логіко-гносеологічних структур знання, у результаті чого вони зазнають певних змін.

У контексті інтеграції взаємодія виступає як інтегруючий чинник, за допомогою якого відбувається об'єднання частин у певний тип цілісності. З цих позицій І. Козловська розкриває взаємодію систем знань як спільне різнонаукове відображення теоретичних і практичних об'єктів.

У сучасному знанні виокремлюються дві основні тенденції у вивченні взаємодіючих систем. Перша – вивчення систем взаємодії конкретних об'єктів і явищ. Дослідження організації конкретних систем передбачає використання, насамперед, кібернетичного (інтегративного) підходу. З цієї точки зору необхідним є віднайдення механізму управління функціональними системами, здатного забезпечити зворотний зв'язок, переробку інформації, виробити коригуючі впливи і способи їх реалізації. За умов кібернетичного підходу

конкретні об'єкти і явища беруться як такі, в їх цілісному вигляді, розглядаються функціональні системи, всередині яких виявляється дія різних за якістю законів. Друга тенденція – вивчення систем як абстрактних взаємодій об'єктів і явищ за окремими властивостями. При такому підході аналіз системи має ґрунтуватися на якісно однорідних законах; розглядається не система об'єктів і не об'єкти як система, а система взаємодій, кожна з яких визначається специфічними для неї законами, виникає з попередньої форми взаємодії, містить у собі цю форму і у процесі свого розвитку поступово перетворює її згідно з власною природою. Тому аналіз цілісності системи передбачає розгляд її кожного компонента у тих відношеннях, якими вони пов'язуються з іншими компонентами. Звідси предметом наукового аналізу має бути не ізольований об'єкт, а взаємодіюча система.

Взаємодіючі системи мають статичну або динамічну структуру (рис. 1). При дослідженні статичної структури розглядається система, відокремлена для даного конкретного аналізу з урахуванням того, що вона сама – компонент (поліус) більш складної системи. Використовується і зворотний хід розгляду - розпад вихідної системи на полюси, що її утворюють, котрі самі є системами зі складною організацією.

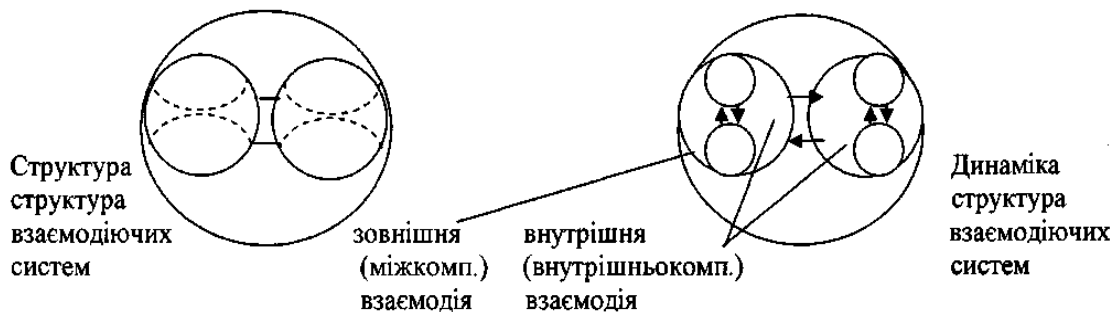

Рис. 1 Структура взаємодіючих систем.

У контексті даної проблеми зазначимо, що статична структура взаємодіючих систем є найбільш зручною, насамперед, при освоєнні художнього простору культури і становить горизонтальний вимір інтеграції художніх знань.

Динамічна структура пов'язана з рухом через художній простір і у часі, що сприяє встановленню генетичних зв'язків між мистецькими явищами і процесами, створенню моделей діахронного руху художньої культури. Динамічна структура відображає діахронічний аспект інтеграції художніх

знань, її вертикальний вимір.

Динамічна структура взаємодіючих систем складається з міжкомпонентних і внутрішньоконпонентних взаємодій. Міжкомпонентна (зовнішня відносно даних полюсів) взаємодія передбачає переорганізацію (зміну форми) структур компонентів засобом особливих внутрішніх (відносно даних компонентів) взаємодій.

Поняття зовнішніх і внутрішніх взаємодій відносні, вони визначаються вибором вихідної системи. Внутрішні зв'язки стають зовнішніми, коли розглядають компонент цієї системи як самостійну систему.

Функціонування взаємодіючої системи здійснюється шляхом постійних переходів процесу у продукт і, навпаки, продукту у процес. Виникаючи як наслідок процесу, продукти взаємодії перетворюються в умови нового процесу, здійснюючи таким чином зворотний вплив на подальший хід взаємодії і стаючи, разом з тим, етапами розвитку (рис. 2.). Проявляється потім у нових взаємодіях тією мірою, яка викликається характером зовнішнього впливу. У процесі розвитку внутрішня структура полюсів неначебто вбирає у себе зовнішню структуру їх зв'язку, готуючи новий етап розвитку, котрий починається з перетворення способу взаємодії.

Будь-який акт взаємодії є поліморфним і складається якнайменше з трьох моментів: зовнішнього (якщо його прийняти за вихідний), внутрішнього і знову зовнішнього. Акт взаємодії ніколи не здійснюється безпосередньо у межах однієї форми. Безпосередній зв'язок опосередковується переходом однієї форми в іншу. Тому лише загальна сукупність низки перетворень дає ефект у межах однієї форми.

Розглядаючи співвідношення суміжних форм взаємодії, зазначимо що вища форма складається у надрах нижчої. Процес становлення нової форми пов'язаний з постійною деформацією способу зв'язку, що виникає у результаті постійного видозмінення компонентів системи. Вища форма, котра утворилася на основі нижчої, не розриває з нею зв'язок на протязі всього свого існування, зберігаючи спричиненість від неї. Однак, вища форма поступово впливає на нижчу і певною мірою продукти нижчої форми слід розглядати як наслідок взаємодії у вищій формі. Отже, первісність нижчої форми по відношенню до вищої не абсолютна. Вища форма, зростаючи з нижчої, згодом підпорядковує собі свою попередницю, котра зазнає організуючого впливу від вищої форми, що перетворює нижчу відповідно власним особливостям. Прикладом такої взаємодії слугує вся історія суспільства.

З розвитком матеріальних систем і переходом їх до форм вищого рівня організації відбувається процес ускладнення форм взаємодії і взаємозв'язків

між об'єктами, поява якісно нових видів руху. Ця закономірність є всезагальною і знаходить своє відображення як у суспільстві, так і в науці, знанні, мистецтві.

Розкриваючи сутність художніх взаємодій, зазначимо, що вони становлять різноманітні процеси дії одних художніх явищ на інші, їх взаємозв'язки, взаємовплив, взаємоперехід між елементами розвивальних мистецьких систем, різні форми культурного діалогу всередині мистецтва даної епохи або сучасного мистецтва з минулим.

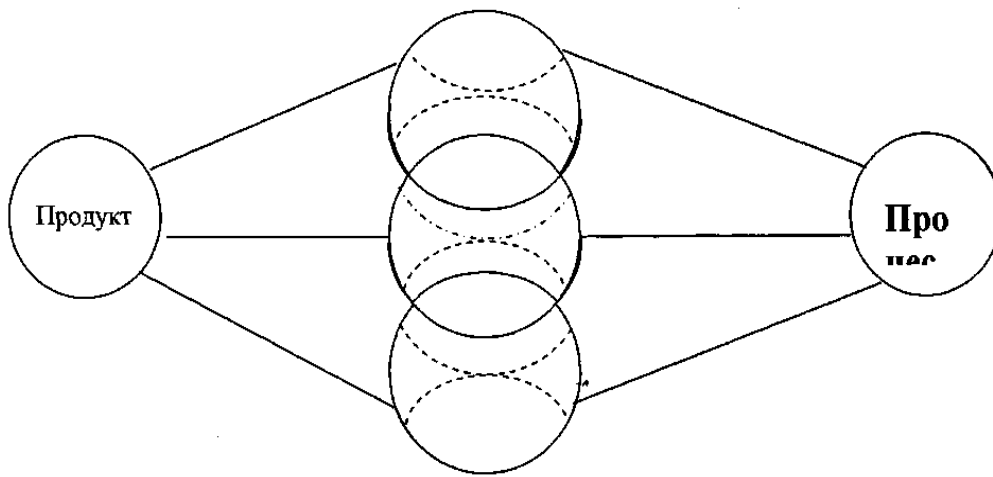

Рис. 2 Функціонування взаємодіючих систем.

Процеси взаємодії за своєю природою і структурою значною мірою відрізняються від процесів розвитку. Розвиток розтягнуто" у часі – майже до нескінченності; а взаємодія "стиснена" у часі – до визначеної межі (вона становить натуральні одиниці часу).

Властивості компонентів, що склалися як продукти функціонування взаємодіючих систем, визначають спосіб взаємодії, який знаходиться у прямо пропорційній залежності з останньою і слугує підґрунтям для співвіднесення даної системи з певною формою. На увагу заслуговує й існування зворотної залежності властивостей компонентів від способу взаємодії. Так, внутрішня система, виступаючи, водночас, як компонент другої системи, обумовлює ті властивості, які виявляє даний компонент у зовнішньому зв'язку. Однак, оскільки ця внутрішня структура сама формується у процесі зовнішньої взаємодії, слід вважати, що спосіб зв'язку здійснює зворотний вплив на формування тих властивостей, які його визначають. Причина і наслідок тут діалектично міняються місцями. Певні зміни внутрішнього стану одного з компонентів системи призводять до зміни відношень між ними, будучи, тим самим, причиною їх взаємодії.

Зауважимо, що властивості компонентів є продуктом не тільки внутрішньої, а й зовнішньої взаємодії. Зовнішній процес, переходячи у продукт, начебто відображається у внутрішній структурі полюсів взаємодії, що існують численні форми художньої взаємодії. Серед них – генетичні, змістові, формальні, морфологічні, структурні, функціональні, динамічні, статичні тощо.

Необхідність виявлення структурної специфіки художніх взаємодій, встановлення внутрішніх і зовнішніх зв'язків між елементами мистецьких систем, завдяки яким виникають якісно нові інтегральні утворення, зумовлюють потребу класифікації форм взаємодії у художніх системах, їх розподіляють на внутрішньовидові та міжвидові.

До внутрішньовидових форм художніх взаємодій належать такі, в яких взаємодія між художніми об'єктами відбувається в середині певного виду мистецтва (між традиціями, стилями, жанрами, формами, елементами мови, темами, образами).

У міжвидовій формі художня взаємодія здійснюється між окремими мистецтвами. Дану форму порівнюють з перехресним запиленням квітів: відбувається збіг особливостей художнього мислення поета і живописця, романіста і музиканта, стають подібними їх світогляд, основні принципи естетичного ставлення до світу або культурні орієнтації. На цій основі виникає стилістична близькість О. Блока і М. Врубеля, Л. Українки і К. Стеценка, І. Франка і Я. Степового, Й. Баха і Мікеланджело.

Тлумачення взаємодії у мистецтві передбачає умовне проведення двох "зрізів", які дозволяють досягнути структурну цілісність світу мистецтва. Перший зріз пов'язаний з природою цілісності мистецтва, вирізненням змістового рівня художніх взаємодій, другий – процесуальний. Змістовий рівень – ґрунтується на внутрішніх – генетичних, морфологічних і функціональних властивостях мистецтв. Визначальним чинником досягнення загального взаємозв'язку мистецьких явищ є міра досягнення загальних закономірностей художнього розвитку, діалектики єдності художнього процесу та його різноманіття. Процесуальний рівень відображає зовнішні зв'язки: організаційну структуру художніх взаємодій, технологію їх виконання.

На увагу заслуговує інший підхід до рівневої класифікації художніх взаємодій. Даний феномен пропонується спостерігати на таких рівнях: окремих творів, окремих митців, шкіл, художніх течій, напрямів, стилів і, насамкінець, на рівні художніх епох. Прикладом художньої взаємодії на рівні творчої особистості є вплив Б. Лятошинського на творчість Є. Сильвестрова, на рівні напрямів – сентименталізму на становлення романтичного мистецтва, на рівні художніх епох – вплив мистецтва грецької античності на мистецтво

Відродження.

У виявленні типології художніх взаємодій слід виходити з такого суперечливого за своєю дією класифікатора як взаємодіюча сила, зокрема, відштовхування – тяжіння. При відштовхуванні митець негативно, а при тяжінні – позитивно сприймає художньо-концептуальні особливості творчості попередника, відчуваючи спільність і розбіжність виразних засобів або художньої манери. Основу цієї взаємодії складають єдність протиріч творчих принципів.

Згідно з розглянутим класифікатором виокремлюють такі види художніх взаємодій: запозичення – перенесення елементів однієї художньої системи (сюжетної схеми, обставин, характерів героїв, композиції) в іншу; наслідування – подібність нового тексту з джерелом, копіювання системи світосприйняття, основних стилістичних особливостей, форми; цитація – пряме художнє використання першоджерела, з відсилкою до нього, включення "чужого" тексту в текст свого твору, пряме запозичення окремих елементів і тем з першоджерела; репродукція – прямий переніс композиційної побудови твору-джерела у сучасний твір; ремінісценція – запозичення окремих елементів з художніх першоджерел з певними змінами цих елементів; парафраза – запозичення теми мистецького зразка із заміною елементів і збереженням характеру композиційних зв'язків; варіації – збереження інваріантності теми мистецького джерела, її багатогранне висвітлення завдяки варіативним видозміненням композиційних блоків, сюжетних ліній, образів.

Виходячи з теоретичних основ взаємодії всіх видів мистецтв, Г. Шевченко визначає такі типи взаємодії мистецтв у художньо-естетичному і культурному розвитку учнів: сполучний, інтегративний, корелятивний, інтегративно-корелятивний і творчий.

Сполучний тип взаємодії ідентифікується з поняттям "міжпредметні зв'язки", що розглядається на двох рівнях: перший – вивчення теорії та Історії мистецтва, усвідомлення спільності цілей, призначення і мови мистецтва на уроках художньо-естетичного циклу; другий – формування системи художньо-естетичних понять і категорій у процесі здобуття загальнонаукових, загальнохудожніх і спеціальних знань.

Інтегративний тип взаємодії характеризується органічною єдністю декількох видів мистецтв на основі композиційно-образної цілісності. Даний тип передбачає створення емоційно-естетичних ситуацій, що спонукають до глибинних естетичних переживань.

Корелятивний тип взаємодії поєднує мистецтва за принципом "домінантне-

підлегле" і становить ієрархічне підпорядкування різних мистецьких систем певній художній доміні. Цей тип взаємодії мистецтв використовується для активізації інтелектуальної діяльності.

Інтегративно-корелятивний тип взаємодії передбачає одночасне використання елементів інтегративного і корелятивного зв'язків різних мистецтв.

Творчий тип взаємодії – ґрунтується на різнобічній творчій мистецькій діяльності, учнів: інсценування, підготовка та проведення свят, літературно-музичні композиції.

У педагогічному процесі, спрямованому на досягнення інтеграції художніх знань, доцільно застосовувати всі зазначені типи взаємодії мистецтв, що уможливує розгляд об'єктів художнього пізнання в системній цілісності, встановлення міжпредметних та міжхудожніх зв'язків й відношень як між предметно-змістовими, логіко-гносеологічними, художньо-естетичними структурними елементами знань, так і способами творчої мистецько-культурної діяльності. Це дозволяє удосконалити функціонування системи художніх знань, педагогічний вплив на всебічний розвиток особистості студента.

Використана література

1. Каган М. Музыка в мире искусств. – Спб., 1996.
2. Пономарев Я. Психология творчества. – М., 1998.
3. Шевченко Г.П. Взаимодействие искусств в этическом воспитании старшеклассников. Дис... докт. п.н. – К., 1989.

Аннотація

В статті розкривається категорія взаємодія в общенаучному, художественном и педагогическом аспекте. Анализируются структуры взаимодействующих систем, их функционирование и продукты художественных взаимодействий в педагогическом процессе.

Томків І.О., Суслін Е.В.

Національна академія державної прикордонної служби України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Мета статті: проаналізувати проблеми вивчення іноземних мов майбутніми прикордонниками.

Завдання статті: виявити актуальні чинники, що детермінують процес вивчення другої іноземної мови; визначити психолого-педагогічні умови ефективного формування вербально-комунікативних умінь курсантів-